

Ένας διαπρεπής φυσικός, διωγμένος και αγνοημένος από την πατρίδα του

Τον Αύγουστο πέθανε στο Παρίσι ο καθηγητής Αχιλλέας Παπαπέτρου, εξέχουσα προσωπικότητα της παγκόσμιας επιστημονικής κοινότητας. Το κύριο ερευνητικό πεδίο του Παπαπέτρου ήταν η Γενική Θεωρία της Σχετικότητας, όπου άνοιξε νέους δρόμους για την επίλυση θεμελιωδών προβλημάτων. Φυσικά ο θάνατός του πέρασε απαρατήρητος από τα ΜΜΕ, το ίδιο όπως αγνοήθηκε και η ζωή και το έργο του.

Ο Αχιλλέας Παπαπέτρου γεννήθηκε το 1907 στην Ηράκλεια Σερρών. Το 1930 έλαβε το δίπλωμα Μηχανολόγου-Ηλεκτρολόγου από το ΕΜΠ. Το 1939 (σε ηλικία 32 ετών) εκλέχθηκε καθηγητής του ίδιου ιδρύματος. Ως συνέπεια πολιτικών σκευωριών, διορίστηκε ένα χρόνο αργότερα.

Ο καθηγητής Παπαπέτρου διακρίθηκε ως ερευνητής και πανεπιστημιακός δάσκαλος. Μεταξύ άλλων, κατά τη διάρκεια της σύντομης θητείας του στο ΕΜΠ, οργάνωσε σειρά σεμιναρίων υψηλού επιπέδου σε θέματα θεωρίας της σχετικότητας. Το 1946 δημοσίευσε το πρωτοποριακό για την εποχή του βιβλίο, *Μαθήματα Ατομικής και Πυρηνικής Φυσικής*. Στον εκτενή πρόλογο του βιβλίου έκανε μια σύντομη ανάλυση των φιλοσοφικών συνεπειών της νεότερης φυσικής, μια κριτική ανασκευή των ιδεαλιστικών και αντι-αιτιοκρατικών αντιλήψεων, και υποστήριξε ότι και «η Φυσική με τις νεότερες προόδους της επιβεβαιώνει όχι την ιδεαλιστική άποψη, αλλά την αντίθετη, την άποψη του διαλεκτικού υλισμού». Αυτό ήταν το ένα του αμάρτημα, το οποίο δεν του συγχώρησε το τότε κράτος της Δεξιάς. Το δεύτερο ήταν η συμμετοχή του στο ΕΑΜ και η σταθερή, άκαμπτη θέση του εναντίον κάθε συνεργασίας με τον κατακτητή. Για τους λόγους αυτούς ο Παπαπέτρου απολύθηκε το 1946 από το ΕΜΠ. (Την ίδια τύχη θα είχε ο επίσης διαπρεπής καθηγητής και πρόεδρος του ίδιου ιδρύματος, ο Ν. Κιτσίκης, ο οποίος το 1947 δημοσίευσε το επίσης πρωτοποριακό βιβλίο, *Η φιλοσοφία της Νεότερης Φυσικής*, υποστηρίζοντας την υλιστική-διαλεκτική κοσμοαντίληψη. Βλ. την επανέκδοση του βιβλίου αυτού στις Εκδόσεις Gutenberg, 1989.)

Έτσι και ο Παπαπέτρου, όπως και τόσοι άλλοι, αναγκάστηκε να εκπατριστεί. Γνωστός πλέον διεθνώς προσκλήθηκε αμέσως από το μεγάλο E. Schrödinger (έναν από τους ιδρυτές της κβαντικής φυσικής) στο περίφημο Ινστιτούτο Ανωτέρων Μελετών του Δουβλίνου, όπου εργάστηκε μέχρι το 1948. Στη συνέχεια, και μέχρι το 1952, εργάστηκε στο Τμήμα Φυσικής του Πανεπιστημίου του Μάντσεστερ, όπου εργάζονταν και οι διάσημοι φυσικοί L. Rosenfeld και P.M.S. Blackett. Από το 1952 ο Παπαπέτρου εργάστηκε ως ερευνητής στο Ινστιτούτο Μαθηματικών Ερευνών της Γερμανικής Ακαδημίας Επιστημών. Το 1957 εκλέχθηκε καθηγητής Θεωρητικής Φυσικής στο περίφημο Πανεπιστήμιο Humboldt. Από το 1962

εργάστηκε ως Διευθυντής Ερευνών στο Εθνικό Κέντρο Ερευνών της Γαλλίας και δίδαξε επίσης θεωρία της σχετικότητας στο μεταπτυχιακό κύκλο στο Ινστιτούτο Henri Poincaré.

Ο καθηγητής Παπαπέτρου, με τη συμβολή του σε κεφαλαιώδη προβλήματα των σχετικιστικών θεωριών, με τη διδασκαλία του και τα συγγράμματά του, αναδείχθηκε εξέχον μέλος της παγκόσμιας επιστημονικής κοινότητας. Εκτός από άλλες τιμητικές εκδηλώσεις, είναι χαρακτηριστικό ότι κλήθηκε να διδάξει ως Επισκέπτης Καθηγητής στα Πανεπιστήμια του Παρισιού (1960), του Princeton (1964), της Βιέννης (1970) και της Βοστώνης (1972).

Όπως σημείωσα ήδη, ο Παπαπέτρου διώχθηκε από την πατρίδα του και αγνοήθηκε από το ελληνικό πανεπιστημιακό κατεστημένο. Δεν κλήθηκε να επανέλθει στην έδρα του, στο ΕΜΠ. Μετά την πτώση της δικτατορίας υπέβαλε υποψηφιότητα στην Ακαδημία Αθηνών, με την ελπίδα ότι θα μπορούσε να επανέλθει στην Ελλάδα. Οι «αθάνατοί» μας τον απέρριψαν! Μια και μόνη φορά κλήθηκε, επί πρωταναίως Βουδούρη, να δώσει μια διάλεξη στο ΕΜΠ. Εξαίρεση: με πρωτοβουλία του καθηγητή Ν. Αντωνίου και του γράφοντος, οργανώθηκε προς τιμήν του το 1992 ένα Διεθνές Συνέδριο στην Αθήνα. Τα πρακτικά αυτού του Συνεδρίου εκδόθηκαν με τον τίτλο: *Κοσμολογία - Υποθέσεις και θεωρίες* (Εκδόσεις Τροχαλία, 1994). Από τον τόμο αυτό προέρχονται και τα περισσότερα στοιχεία αυτού του σημειώματος.

Ας μου επιτραπεί να προσθέσω και μια προσωπική μαρτυρία. Είχα την τύχη να παρακολουθήσω τη διδασκαλία του (μεταπτυχιακός, τρίτος κύκλος) στο Ινστιτούτο Πουανακρέ. Θυμάμαι πάντα τη σαφήνεια με τη οποία ανέλυσε τα περίπλοκα προβλήματα της Σχετικότητας, την απλότητα και την καλοσύνη του. Επίσης θυμάμαι το κύρος του μεταξύ των Γάλλων συναδέλφων του, αλλά και κορυφαίων επιστημόνων που καλούνταν για σεμινάριο στο διάσημο αυτό ερευνητικό κέντρο. Όπως γράφαμε στο «Σημείωμα» των *Πρακτικών* του Συνεδρίου, «ως άνθρωπος ο Αχιλλέας Παπαπέτρου κέρδισε την αγάπη των συναδέλφων και των μαθητών του, χάρις στην απλότητα του χαρακτήρα του και την αφοσίωση στο ερευνητικό και διδακτικό του έργο. Παρά τη μακρά απουσία του από την Ελλάδα, ο καθηγητής Παπαπέτρου αποτελεί για τη σύγχρονη γενιά των Ελλήνων φυσικών σπάνιο παράδειγμα επιστήμονα και ανθρώπου».

Ευτύχης Μπισσάκης